

NORSK TIDSSKRIFT FOR LOGOPEDI

Tidsskrift nr. 1, mars 2025, Årgang 71

8 Fagartikkel Samisk
spesialpedagogisk støtte

17 Fagartikkel
MODAK

23 Portrettintervju
Brit Sørland

28 Forskningsintervju
Edda Ottarsdottir

ARTIKLER OG ANDRE BIDRAG

Norsk tidsskrift for logopedi er medlem av Fagpressen, og redigeres etter Redaktør-plakaten, pressens Vær varsom-plakat og Lov om redaksjonell uavhengighet og ansvar i redaktørstyrte journalistiske medier (medieansvarsloven). Mediet skal formidle stoff som er relevant for hele det logopediske fagfeltet, og for logopeder med sin arbeidsplass i ulike sektorer, både offentlig og privat, innen helse og opplæring. Mediets formål er å formidle aktuelt fagstoff, og gjennom journalistikk belyse fagfeltet norsk logopedi for slik å øke interessen for logopedi og engasjementet i sektoren. Tidsskriftet skal dessuten omtale fag- og organisasjonspolitisk stoff av interesse for logopeder. Tidsskriftet skal være en kanal for publisering av vitenskapelige artikler om problemstillinger som er relevante for logopedi, og er et vitenskapelig tidsskrift på nivå 1.

PRAKTISKE OG TEKNISKE RÅD

1. Artikkelen skrives i Word eller Open Office.
2. Artikkelen innledes med hovedoverskrift. I tillegg til hovedoverskriften kan det brukes overskrifter på to nivå. Artikkelens overskrifter skal ikke være nummererte.
3. Artikkelen skal ha en ingress på ca. 50-70 ord.
4. All litteratur som er brukt i artikkelen skal oppføres som kilde. Kildeliste settes i alfabetisk orden avslutningsvis i artikkelen
5. Lengden på fagartikler bør ikke overstige 4200 ord, mens fagfellevurderte artikler kan være på opptil 6000 ord.
6. Ikke bruk bindestrek ved orddeling på slutten av en linje. Linjelengden i tidsskriftet er ikke det samme som i ditt dokument.
7. Avsnitt markeres med dobbelt linjeskift uten innrykk. Bruk linjeskift kun ved markering av avsnitt.
8. Artikkelen skal ha en presentasjon av forfatter, med bilde, faglig bakgrunn, nåværende arbeidssted og e-postadresse. Den skal være på ca. 20-50 ord.
9. Bilder og logoer lagres i JPG, TIFF eller EPS i så stor oppløsning som mulig.
10. Alt sendes til redaktør på e-post tidsskriftet@logopedforbundet.no.

FORSKNINGSARTIKLER

Norsk tidsskrift for logopedi er anerkjent som et vitenskapelig tidsskrift. Dette innebærer at redaksjonen har et system for fagfellevurdering av forskningsartikler. Vi publiserer forskningsartikler av relevans for det logopediske fagfeltet. Artiklene kan være empiriske artikler, litteraturstudier, teoretiske artikler, metodeartikler eller kassustudier. En fagfellevurdering krever tid og innsats, og det forutsettes derfor at manuskriptet ikke vurderes av andre tidsskrifter samtidig. Se www.logopedtidsskriftet.no for forfatterveiledning.

MATERIELLFRIST OG UTGIVELSER

1. februar, utgis 1. mars
1. mai, utgis 1. juni
1. september, utgis 1. oktober
1. november, utgis 1. desember

ANNONSEPRISER PR. 01.01.2025

1/1 (183 mm b x 220 mm h) side - kr. 3.900,-
1/2 (183 mm b x 109 mm h) side - kr. 2.400,-
1/4 (183 mm b x 53,5 mm h - 90,5 mm b x 109 mm h) side - kr. 1.700,-

10 % rabatt for fire annonser på rad som bestilles samtidig.

Stillingsannonser 2500,- uten moms per annonse for én måned. Denne vil bli publisert på nettsiden til NLF og tidsskriftet.

Annonser fra regionslag i NLF er gratis.

Grafisk formgiver kan være behjelpelig med utforming av annonsens utseende (faktureres separat).

NORSK LOGOPEDFORBUND

NORSK LOGOPEDFORBUNDS TILLITSVALGTE 2024-2025

Leder: Katrine Kvistgaard,
Katrine.Kvistgaard@logopedforbundet.no

Nestleder: Frøydis Morken,
Froydis.Morken@logopedforbundet.no

Økonomi: Eirik Andersen Vengen,
Eirik.A.Vengen@logopedforbundet.no

Sekretær: Therese Sandåker Bugaarden,
Therese.S.Bugaarden@logopedforbundet.no

Styremedlem: Eli Irene Sandø Kjus,
Elikjus@logopedforbundet.no

Styremedlem: Ann Cathrin Gjevikhaug,
AnnCathrin.Gjevikhaug@logopedforbundet.no

Varamedlem: Åse-Katrine Andersen,
Ase-Katrine.Andersen@logopedforbundet.no

Felles e-postadresse til hele styret:
post@logopedforbundet.no

NORSK TIDSSKRIFT FOR LOGOPEDI

Redaktør: Hedda Døli,
Hedda.Doli@logopedforbundet.no

Redaksjonsmedlem: Kristin Åmødt,
Kristin.Amødt@logopedforbundet.no

Redaksjonsmedlem: Vanessa Seidler Krone,
Vanessa.Seidler.Krone@logopedforbundet.no

Redaksjonsmedlem: Monica Brochmann,
Monica.Brochmann@logopedforbundet.no

Redaksjonsmedlem: Torunn Hovd,
Torunn.Hovd@logopedforbundet.no

LEDERE I REGIONSLAG

Agder: Agder@logopedforbundet.no
Leder: Sopary Min Aslaksen

Akershus: Akershus@logopedforbundet.no
Leder: Eli Irene Sandø Kjus

BuTeVe: Buteve@logopedforbundet.no
Leder: Sissel Gjerland Ekra

Innlandet: Innlandet@logopedforbundet.no
Leder: Marthe Gulbrandsen

Møre og Romsdal: MoreRomsdal@logopedforbundet.no
Leder: Bjørg Opstad Orvik

Nordland: Nordland@logopedforbundet.no
Leder: Anita Ness Byberg

Oslo: Oslo@logopedforbundet.no
Leder: Ingvild Røste

Rogaland: Rogaland@logopedforbundet.no
Leder: Elin Gamst-Albertsen

Troms og Finnmark: TromsFinnmark@logopedforbundet.no
Leder: Lill-May Rognan Henriksdatter

Trøndelag: Trondelag@logopedforbundet.no
Leder: Beate Warholm

Vestland: Vestland@logopedforbundet.no
Leder: Linn Hege Bruåsdaal

Østfold logopedlag: Ostfold@logopedforbundet.no
Leder: Veronika Trenum Berg

Norsk tidsskrift for logopedi. Tidsskrift for medlemmer av Norsk logopedforbund. Tidsskriftet har fire utgivelser pr. år og sendes til medlemmer av Norsk logopedforbund. Bladet er godkjent som vitenskapelig tidsskrift.

Forsidefoto: Freepik - ISSN: 0332-7256

Nettside: www.logopedtidsskriftet.no

Henvendelser til redaksjonen:
tidsskriftet@logopedforbundet.no

Annonser og kurskalender:
annonsentil@gmail.com

Utgiver: Norsk logopedforbund,
www.norsklogopedforbundet.no

For personer eller institusjoner som ikke er medlem av NLF er abonnementsprisen 530 kroner per år. Abonnement kan bestilles ved å sende epost til okonomi@logopedforbundet.no med kontaktopplysninger og fakturaadresse.

Grafisk formgiver/Trykk: Ålgård Offset AS

Redaktøren kommenterer..	3
Forbundet informerer	4
Norsk logopedforbund - Fagforening på egne bein...	5
SEAD - broen mellom samisk språk og kultur og spesialpedagogikk	8
Med styrken til å stamme	13
MODAK - Modalitetsaktivering i afasiundervisningen	17
Ny forskning om spedbarnsrettet tale og språkutvikling	20
“Det beste med å være logoped er å kunne gjøre en forskjell”	23
Ny forskning om språkfunksjon hos gliompasienter	28
CELF-5 under utvikling	31
Kurs og konferanser 2025	32

Kjære leser

Norsk tidsskrift for logopedi har fått egen nettside – www.logopedtidsskriftet.no. Nettsiden ble lansert 12. februar og er levert av Labrador CMS. Vi benytter samme visuelle profil som Norsk logopedforbund, som er utviklet av Manyone. Både tidsskriftets nettside og trykte utgave tar utgangspunkt i den nye visuelle profilen. Som nevnt i min forrige leder, har vi også fått et nytt trykkeri, Ålgård, som også står for den nye layouten til det trykte tidsskriftet. Både redaksjonen og styret i NLF har lagt ned mye arbeid for at alle disse endringene nå skjer parallelt. Vi håper leserne blir fornøyde!

Et åpent tidsskrift

Redaksjonen og styret i Norsk logopedforbund ønsker at tidsskriftet skal være åpent og tilgjengelig på nett. Dette er i tråd med gjeldende føringer for åpen publisering av vitenskapelige artikler. Vi håper det gjør det attraktivt å publisere faglige bidrag og skrive for oss, nå kan vi endelig ha levende debatter uten å måtte vente opptil fire måneder på et tilsvar! Det fysiske tidsskriftet er en medlemsfordel og lander derfor i postkassa til våre medlemmer i mars, juni, oktober og desember.

De neste årene vil tidsskriftet utvikle seg videre. Per i dag gjøres arbeidet med tidsskriftet på frivillig basis, så disse endringene vil, og må, ta tid. Vi håper endringene medfører en økt interesse for logopedi som fagfelt, og en økt interesse for å publisere relevant innhold i tidsskriftet. Redaksjonen vil arbeide fortløpende for å utvikle innholdet på nettsiden. Vi tar gjerne imot nye ideer, ris og ros.

Aktualisering av det logopediske fagfeltet

I månedens utgave av tidsskriftet forsøker vi å dekke både nytt fra logopedien og å presentere relevant fagstoff til dere lesere. Vi har også intervjuet vår nye forbundsleder, Katrine Kvisgaard, og forsøkt å forstå hvorfor vi ikke ble et fagforbund under Unio den 3. desember.

Kravene til et tydeligere journalistisk prosjekt fordrer at redaksjonen må fange opp aktuelle nyheter fra det logopediske fagfeltet. Vi forsøker å følge med på hva som skjer i forbundet og hva som skjer i forskningsfeltet. Samtidig er det viktig for oss, og vi tror det er av interesse for dere lesere, å dekke det som skjer ute i klinisk praksis. Her er vi avhengige av henvendelser og bidrag fra dere som leser. Jeg håper endringene i norsk logopedi styrker den logopediske profesjon og at tidsskriftet skal gjenspeile det faglige engasjementet som finnes der ute!

Med ønske om en god vår!

Hedda Døli

Redaktør,
Norsk tidsskrift for logopedi

Foto: Dagny Enn

En god start på 2025

Vi håper alle har fått en fin start på det nye året! Det er med stor glede vi kan melde at vårt nye profesjonsforbund nå har over 800 medlemmer. Dette er et resultat vi er svært fornøyde med i denne overgangsfasen.

Opptak i Unio

Som mange av dere allerede har fått med dere, har søknaden vår om opptak i Unio blitt utsatt. På Unio-kongressen 3. desember skulle Kongressen behandle vår opptakssøknad, men saken ble påvirket av en annen sak om vedtektsendring. Endringen ville innebære en ny fordeling av delegater til Kongressen, men forslaget ble nedstemt av flere av forbundene. Dette førte til at opptaket av NLF som medlem ble utsatt, ettersom de større forbundene ønsket at vedtektsendringen skulle være på plass før flere forbund tas opp.

Inntil videre har vi en samarbeidsavtale med Unio, som sikrer oss støtte på alle tariffområder, bistand i politiske saker og tilgang til OU-midler. Vi har også fått leie kontor hos Unio, noe som gjør at vi kan drifte forbundet som planlagt.

Status nå er at vedtektsendringen skal drøftes og muligens stemmes over på Unios styremøte i februar. En enighet da kan bety at det da blir innkalt til ekstraordinært representantskapsmøte i mars/april, der vedtektsendringen og vår opptakssøknad skal behandles.

Unios politiske plattform

På Unio-kongressen ble den politiske plattformen for perioden 2024-2027 vedtatt. Plattformen, som du finner på Unio.no, har som hovedmål å styrke universitets- og høyskoleutdannedes interesser gjennom politisk påvirkning og lønnsforhandlinger. Den vektlegger et trygt arbeidsliv og en velfungerende velferdsstat, samt et inkluderende, kunnskapsbasert og bærekraftig samfunn.

NLF støtter fullt ut Unios mål, og vi ser fram til å bidra med vår kunnskap og erfaring for å fremme logopedens viktige rolle i samfunnet.

Dialogmeldinger

Vi har sendt ut flere dialogmeldinger til medlemmene i januar/februar. Dersom du ikke har mottatt disse, ber vi deg kontakte oss. Vi trenger blant annet personopplysninger for å håndtere skattefradrag for kontingenten, OU-midler og forsikringsordninger. Informasjonen lagres trygt i vårt organisasjonssystem Winorg, som er i samsvar med GDPR-regler.

I tillegg må vi innhente samtykke for å kunne sende ut informasjon og forsikringstilbud, samt for å synliggjøre medlemmene på «Finn logoped»-siden vår. Har du spørsmål, kan du kontakte oss på post@logopedforbundet.no eller tlf. 40 34 72 65.

Dobbeltmedlemskap med Utdanningsforbundet

Vi har hatt møter og dialog med Utdanningsforbundet om dobbeltmedlemskap, men de har besluttet å ikke inngå en slik avtale. Hvis du er medlem i begge forbund, må du være oppmerksom på at det blir kostbart, og at du kun kan motta bistand fra ett forbund om du trenger hjelp. Vi anbefaler deg derfor å vurdere hva som er best for din situasjon.

Nye nettsider

NLF har lansert en ny nettside i samarbeid med Manyone, med både ny visuell profil og moderne design. På nettsiden finner du «Min side», der du kan administrere medlemskapet ditt via Winorg. Tidsskriftet har også lansert egen nettside – logopedtidsskriftet.no. Mye nytt og spennende som skjer i NLF!

Har du tips til saker vi kan publisere på nettsiden, send oss en e-post på post@logopedforbundet.no.

NLFs første kurs for tillitsvalgte

Den 7. februar arrangerte vi vårt første kurs for plasstillitsvalgte. Kurset ga grunnleggende opplæring i tariffområdene for Stat, Kommune, Oslo kommune, Spekter og Virke, samt innføring i arbeidsrett og tariffmatematikk. Flere kurs planlegges gjennom året. Ta kontakt med oss hvis du kunne tenke deg å være plasstillitsvalgt på arbeidsplassen din. Du får kurs og opplæring, og en unik mulighet til å jobbe for logopeders lønns- og arbeidsvilkår.

Logopedens rolle i fokus

Som den nye lederen av Fysioterapiforbundet, Stig Fløysand, nylig uttalte, er nedbemanning og kutt i rehabilitering og forebyggende tjenester en stor utfordring. Dette gjelder også for logopediske tjenester, som dessverre ikke er lovpålagt i kommunen. Det er derfor viktigere enn noensinne at vi står samlet som et sterkt forbund som jobber for logopedens rolle og sikrer at alle som trenger våre tjenester får tilgang til dem.

Takk for at du er medlem i NLF!

Med vennlig hilsen

Katrine Kvisgaard

Leder Norsk logopedforbund
leder@logopedforbundet.no

Foto: Privat

Norsk logopedforbund – fagforening på egne bein

Tekst: Hedda Døli • Alle foto: Norsk logopedforbund

Norsk logopedlag har blitt et fagforbund. Den 14.10.24 vedtok landsmøtet i Norsk logopedlag at Norsk logopedlag skulle bli en fagforening. Et overveldende flertall av medlemmene stemte for et nytt fagforbund for logopeder. Målet med NLF er å styrke den logopediske profesjon og å være fagforbundet for logopeder i Norge.

En god start for NLF

Gratulerer som leder i et nytt forbund, Katrine! Hvordan har de siste månedene vært?

Takk, det har vært noen hektiske måneder. Vi kunne ikke starte det praktiske arbeidet før landsmøtet hadde vedtatt at vi skulle bli et fagforbund, for det kunne jo bli nedstemt. Vi måtte derfor vente til dette var vedtatt, før vi kunne inngå avtale med nytt organisasjonssystem, ny nettleverandør, nytt regnskapskontor, sende inn registermeldinger til Brønnøysund og starte den omfattende prosessen med å endre status fra interesseorganisasjon til fagforbund. Men for en lærerik prosess dette har vært, og er! Jeg vil benytte anledningen til å takke for alle hyggelige tilbakemeldinger vi har fått fra medlemmene våre, det har hjulpet godt på veien.

Hvor mange medlemmer består NLF av nå?

Per i dag har vi ca. 850 medlemmer. Det er vi veldig godt fornøyd med i en overgangsfase. Vi regnet med å miste noen av ulike årsaker. Noen er medlem i et annet forbund, andre er i slutten av yrkeskarrieren eller pensjonist. Vi håper logopeder ser

nytt av å være med i et forbund kun for logopeder.

Hvordan har prosessen med å få på plass tillitsvalgte vært?

Vi har allerede fått på plass noen plasstillitsvalgte, og vi gleder oss til å avholde det første kurset for tillitsvalgte i NLFs historie, 7. februar. Våre tillitsvalgte kommer fra Oslo kommune, kommunen, stat, Spekter og Virke. På kurset vil Unio med foredragsholdere innen alle tariffområder, og advokaten vi har avtale med i Legalis, gi oss en innføring i arbeidsrett.

Kan du forklare hvem som er organisasjonstillitsvalgte og plasstillitsvalgte?

Plasstillitsvalgte er tillitsvalgte som er valgt i henhold til reglene i de respektive hovedavtalene og ivaretar medlemmenes interesser overfor arbeidsgiver. Plasstillitsvalgte har rett til fri med lønn for å gjøre tillitsvalgtarbeid.

Organisasjonstillitsvalgte er tillitsvalgte som er valgt til organisasjonens ulike verv av medlemmene i henhold til NLFs vedtekter. De kan også ha rett til fri med lønn, for eksempel når de skal representere regionslaget

sitt som delegat på landsmøtet eller på den årlige samlingen for regionslagsledere.

Det er viktig å skille disse to vervene, fordi det er hovedavtalen som gir oss rett til å representere medlemmene overfor arbeidsgiver, mens de organisasjonstillitsvalgte er med på å skape engasjement i regionslagene.

Hva gjør dere med arbeidsplasser uten plasstillitsvalgte?

I tilfellene der medlemmer mangler tillitsvalgte på en arbeidsplass vil regionslagsleder kunne fungere som en kontaktperson, men da altså ikke ha rettigheter i henhold til hovedavtalen. Regionslagsleder er derfor et viktig bindeledd mellom medlemmene og sentralstyret. Det er også viktig å si at man kan være både organisasjonstillitsvalgt og plasstillitsvalgt. Næringsdrivende logopeders interesser blir ivarettatt av organisasjonstillitsvalgte i sentralstyret.

Vi håper flere har lyst til å prøve seg som plasstillitsvalgt og/eller organisasjonstillitsvalgt. Her har man en gylden mulighet til å påvirke lokalt og/eller sentralt. Det er spennende og viktig å jobbe for logopeders lønns- og arbeidsvilkår, samt for profesjonen vår.

Prioriteringer for NLF

Hva blir de viktigste sakene til forbundet de neste månedene?

Nå jobber vi for å få alt det praktiske på plass når det gjelder Winorg (nytt organisasjonssystem) og konvertering fra Styreweb (gammelt system). Vi har hatt mangelfulle data, men er i ferd med å få god oversikt over medlemsmassen vår. Snart får vi oversikt over hvor mange offentlig ansatte og næringsdrivende logopeder som er medlemmer hos oss.

NLF har flere store saker det er viktig å jobbe med fremover. Først og fremst ønsker vi gjennomslag for en autorisasjonsordning for logopeder. Her har vi fått god drahjelp fra LHL hjerneslag og afasi, og andre brukerorganisasjoner i lenger tid. Sist fra den nye generalsekretæren i LHL hjerneslag og afasi, Magne Wang Fredriksen, som skrev et veldig godt innlegg i Dagens medisin nylig.

Deretter vil vi jobbe videre med logoped som lovpålagt tjeneste, egne stillingskoder for logopeder og sette logopedi på den politiske agendaen. Vi må synliggjøre logopedens rolle i samfunnet og den viktige jobben logopeder gjør. Som fagforbund vil vi få større handlingsrom for å jobbe strategisk og målrettet med dette. Vi har også forventninger til at Helse- og omsorgsdepartementet vil ta oss på alvor og innlemmer NLF i årlige takstforhandlinger. Vi håper samarbeidsavtalen med Unio vil bidra positivt i disse prosessene.

Fagforening på egne bein – enn så lenge

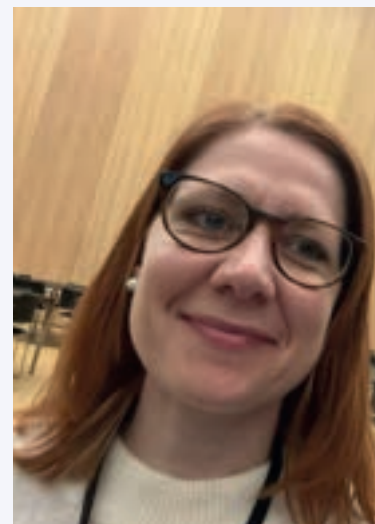
På Unio-kongressen, 03. desember 2024, skulle Norsk logopedforbund tas opp som medlem av Unio.

Daværende leder i Unio, Ragnhild Lied, forsikret NLLs styre på forhånd om at avstemmingen var en ren formalitet. Prosessen med å bli et eget fagforbund under Unio tok en annen vending på kongressen. NLF ble ikke tatt opp som medlem, og fortsatte prosessen med å bli et selvstendig fagforbund.

Årsaken til at NLF ikke ble tatt opp som medlem er en konsekvens av uenigheter knyttet til en ny delegatsfordeling i Unio. Saken ble fremmet av de største Unio-forbundene, Utdanningsforbundet, Forskerforbundet og Sykepleierforbundet. Saken tok derimot en helomvending da Forskerforbundet stemte mot sitt eget forslag om delegatsfordeling. Redaksjonen har spurt pressekontakt i Forskerforbundet, Lars Kolltveit hvorfor de valgte å stemme mot sitt eget forslag.

Det stemmer at vi stemte for å bevare den nåværende delegatfordelingen til Unio-kongressen. Vi stemte også for å ta opp Logopedforbundet i Unio, og inngikk en avtale med dem om dobbeltmedlemskap. Saken skal diskuteres på ny i Unio-styret, og vi håper å finne en god løsning der.

Konsekvensen av helomvendingen til Forskerforbundet førte til at de største forbundene, Utdanningsforbundet og Norsk sykepleierforbund, samt noen mindre forbund, stemte mot at Norsk logopedforbund skulle tas opp i Unio. Årsaken bunner i at medlemsforbundene mener at delegatsfordelingen ikke korresponderer med medlems-tallene i de enkelte forbund. Det er særlig de største forbundene som

Spente deltakere på Unio-kongressen.

har tapt innflytelse med tilvekst av flere (mindre) forbund.

Forbundsleder Katrine Kvisgaard og sekretær Therese Sandåker Buugarden deltok på kongressen.

På forhånd var vi informert om at saker som skulle opp til avstemming som regel var en formalitet å få gjennom. Overraskelsen var derfor stor da forslaget om vedtektsendring falt. Da forstod vi at dette ville påvirke saken vår indirekte.

Landsmøtevedtaket fra 14.10.24 påpeker at dersom Unio beslutter å ikke ta opp NLF som medlem, utsettes alle vedtak til nytt landsmøte, hvor vi drøfter annen organisasjonstilknytning. Hvorfor valgte styret å fortsette arbeidet med å etablere fagforeningen uten Unio-tilknytning?

Unio forsikret oss om at det dreier seg om en utsettelse, og ikke et avslag om opptak. Styret har på bakgrunn

, sekretær Therese og leder Katrine Kvisgaard.

Jonas Gahr Støre og Katrine. Små forbund er viktige, sier Støre.

Katrine og daværende leder i Forskerforbundet, Guro Lind.

av dette valgt å fortsette prosessen for å bli et fagforbund. Vi har også fått vite at de andre Unio-forbundene er positive til at vi skal tas opp når vedtektsendringen er på plass.

Kan dere fortelle litt om hvilken informasjon dere har fått fra Unio i etterkant av kongressen?

Vi har fått informasjon om at vedtektsaken skal opp til drøfting og forhåpentligvis votering på neste styremøte (februar). En enighet da kan bety at det blir innkalt til ekstraordinært representantskapsmøte i mars/april, hvor både vedtektsaken og opptak av NLF skal stemmes over.

Har dere, NLF, fått en forklaring på hvorfor Forskerforbundet stemte mot sitt eget forslag?

Forskerforbundet har beklaget at saken om vedtektsendring

gikk utover oss, men vi har ikke diskutert dette nærmere med dem. Etter Kongressen inngikk Forskerforbundet og NLF en avtale om dobbeltmedlemskap, noe vi er svært fornøyde med på vegne av våre felles medlemmer. Flere av våre medlemmer har valgt å benytte seg av denne avtalen.

Utdanningsforbundet derimot, har ikke avtaler om dobbeltmedlemskap som en del av sin organisasjonsstruktur.

Katrine forklarer at Utdanningsforbundet ikke er interessert i å ha dobbeltmedlemskap for våre felles medlemmer, selv om NLF har vært tydelige på at det er et ønske og behov for mange av våre medlemmer. UDF har imidlertid uttrykt at de kan være interessert i et faglig samarbeid med NLF. NLF har bedt Utdanningsforbundet konkretisere hva de legger i dette.

**Veien videre for NLF
Hva blir veien videre for Norsk logopedforbund?**

Nå blir det viktig å forberede oss til nytt landsmøte i juni. Da vil organisasjonen settes, og strategien for den neste treårsperioden skal vedtas. Fram til da skal vi jobbe med saker vi har fått tilmeldt fra medlemmene våre og følge opp innspill og samhandling med politiske myndigheter. Innen 1.4. skal NLF sende innspill til Helsedirektoratet når det gjelder takster og refusjon (helfo), hvor vi også kommer til å be om et samspillsmøte med Helse- og omsorgsdepartementet.

Vi er en liten faggruppe i Norge, og nettopp derfor er det viktig at vi står sammen. Veien videre er gjennom organisering og profesjonsforankring!

SEAD – broen mellom samisk språk og kultur og spesialpedagogikk

Foto: Inga Madsen Skum

Marit Inger Pulk

er utdannet logoped ved Nord universitet. Hun jobber nå som seniorrådgiver i Statped ved avdelingen Samisk spesialpedagogisk støtte (SEAD). E-post: marit.inger.pulk@statped.no

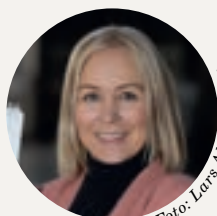

Foto: Lars Abrahamssen

Lone Nergård Boine

er utdannet spesialpedagog ved UiT - Norges arktiske universitet. Hun jobber nå som seniorrådgiver i Statped ved avdelingen Samisk spesialpedagogisk støtte (SEAD). E-post: lone.merete.nergard.boine@statped.no

En brobygger er en som skaper forbindelser og forståelse mellom ulike verdener. I samiske pedagogiske miljøer er det behov for brobyggere som sikrer at samiske barn, unge og voksne får bistand som er tilpasset deres språk og kultur. I spesialpedagogisk sammenheng krever det en unik kombinasjon av faglig, kulturell og språklig kompetanse. Samisk spesialpedagogisk støtte (SEAD) jobber aktivt med å være en brobygger. Gjennom utvikling av samiske spesialpedagogiske læringsressurser og kartleggingsmateriell, bidrar SEAD til at samiske barn, unge og voksne får ressurser på eget språk som er kulturelt relevante.

Samisk språk og kultur

Historisk sett har samer vært utsatt for målrettet forrnorskningsspolitikk i Norge. Målet var å assimilere samene inn i den norske majoritetskulturen. Dette har ført til at mange samer i Norge mistet sitt samiske språk og sin kulturelle identitet (Berg-Nordlie, 2024).

Samiske tradisjoner er en viktig del av Norges kulturelle arv. I dag pågår det en revitalisering for styrking og bevaring av samisk språk og kultur. Gjennom nasjonale lover og internasjonale avtaler har Norge forpliktet seg til å ivareta samisk språk og kultur (Berg-Nordlie, 2024). SEAD ønsker å bidra aktivt i revitaliseringen, gjennom utvikling og tilrettelegging i bruk av spesialpedagogiske støtteressurser.

Samisk spesialpedagogisk støtte (SEAD)

SEAD bistår kommuner og fylkeskommuner med tjenester for elever med særskilte opplæringsbehov. Avdelingen arbeider på tvers av fagområder og innenfor alle aldersgrupper. SEAD har et eget mandat i Statped, hvor målet er å sikre at barn, unge og voksne samer får tilpassede spesialpedagogiske tjenester (Statped, 2024a).

Avdelingen tilbyr tjenester på individ- og systemnivå. Individthjenester inkluderer utredning, rådgivning og veiledning tilknyttet navngitte brukere, mens systemtjenester er i form av kompetanseutvikling for barnehager og skoler.

Avdelingen samarbeider med samiske nasjonale og regionale kompetansesentre, også på tvers av landegrensene. Som nevnt innledningsvis har SEAD også ansvar for utvikling av spesialpedagogiske læringsressurser og kartleggingsmateriell på de samiske språkene (Statped, 2025).

Utvikling av læringsressurser og kartleggingsmateriell på samisk

Det finnes få spesialpedagogiske læringsressurser og kartleggingsverktøy på samisk. Samiske ressurser muliggjør at samiske barn, unge og voksne blant annet kan kartlegges på sitt eget morsmål, foresatte kan fylle ut spørreskjemaer og barnehagelærere og lærere kan anvende læringsressurser på eget språk.

SEAD utvikler ressurser og materiell innenfor ulike fagområder og for hele alderssegmentet, som reflekterer samisk språk og kultur. Dette arbeidet hadde ikke SEAD lyktes med uten gode innspill og utprøving fra samiske pedagoger. Prosjektene finansieres av Statped og Sametinget.

Avdelingen arbeider både med:

1. Oversetting og tilpasning av læringsressurser og kartleggingsmateriell til samisk, som allerede finnes på andre språk og
2. Utvikling av nye ressurser som kun finnes på samisk, tilpasset samisk språk og kultur.

For å gi leserne et innblikk i SEAD sitt arbeid, presenteres to nye utgivelser. Det ene er en ressurs som er oversatt og tilpasset til samisk, det andre er nybrottsarbeid.

Kommunikasjonsverktøy på samisk

I 2024 lanserte SEAD *TD Snap Core First* på nordsamisk i samarbeid med Tobii dynavox. Det er et omfattende kommunikasjonsverktøy for personer med behov

Skjerm bilde av programmets startside, kjerneord.

for alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK). Det er det første digitale kommunikasjonsverktøyet med grafiske symboler på samisk. SEAD har i den sammenheng først og fremst bidratt til at samiske ASK-brukere har mulighet til å kommunisere på eget språk, samt bygd bro mellom samiske ASK-brukere og moderne kommunikasjonsverktøy.

Verktøyet har mange tilpasningsmuligheter og gir mulighet til å veksle mellom flere språk (Tobii dynavox, 2025). Den samiske versjonen inneholder over 13 000 grafiske symboler. I utviklingsarbeidet oversatte SEAD programmet fra engelsk til nordsamisk. Programmet har integrert kvinne- og mannsstemmer på samisk. Gjennom samarbeid med Divvun (Universitetet i Tromsø), ble samisk talesyntese mulig å integrere i programmet. Divvun utvikler samisk språkteknologi og er en viktig samarbeidspart for SEAD.

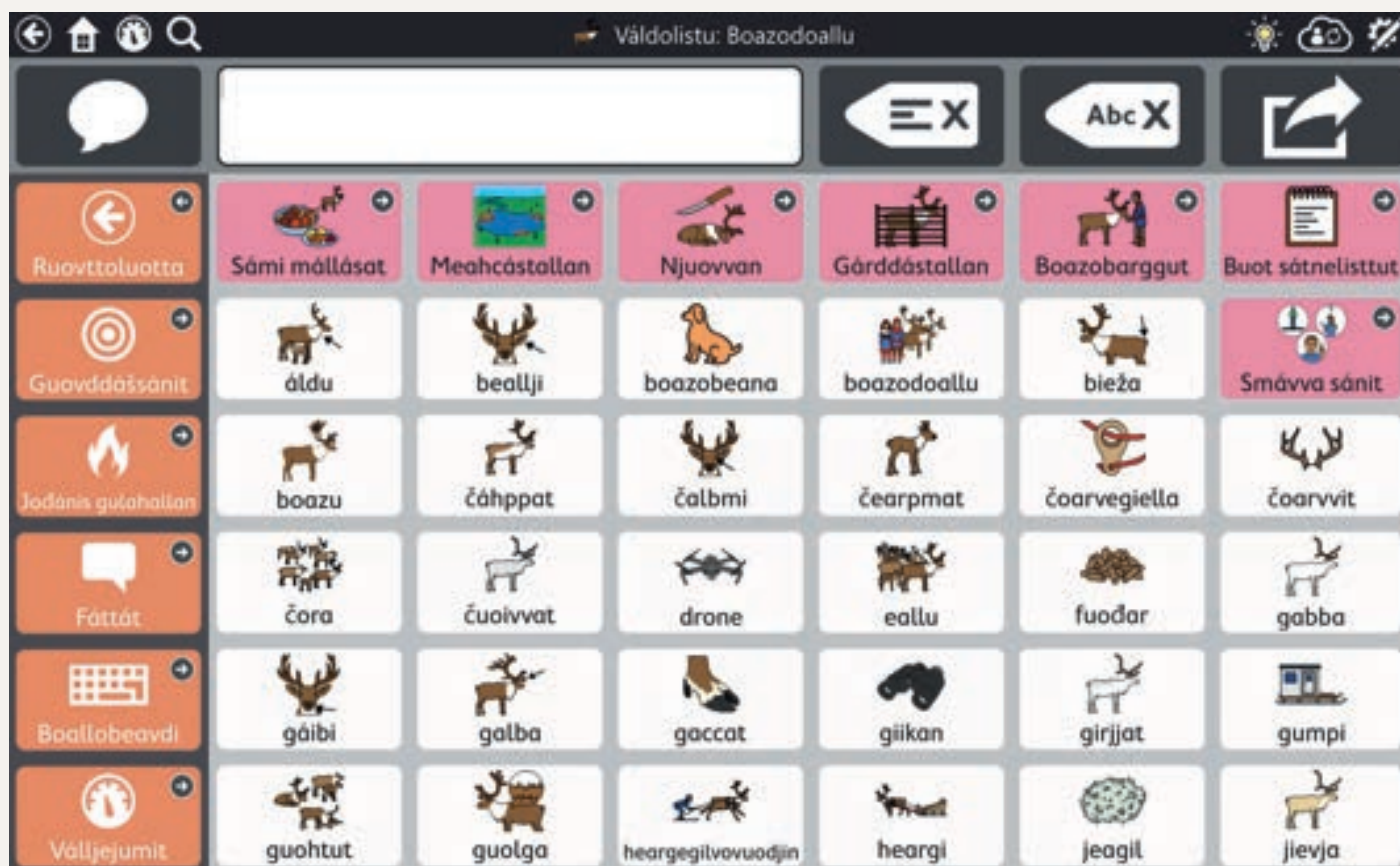
For å gjenspeile samisk kultur, tradisjoner og levesett ble det illustrert 250 nye PCS-symboler (Picture Communication Symbols). Symbolene dekker et bredt spekter av emner innen samisk kultur. Det inkluderer blant annet tradisjonelle matretter og bekledning, tradisjoner innen reindrift, fiske, oppholdelse i natur og håndverk, samisk språkuke, samenes nasjonaldag, samiske bokstaver og kjente samiske personer.

Til høyre er eksempler på noen av de nye PCS-symbolene.

Med omfattende tilpasningsmuligheter og kulturelle integrasjoner, gir programmet samiske brukere mulighet til å kommunisere på sitt eget morsmål, med et ordforråd og tilhørende symboler som de kjenner seg igjen i og som reflekterer deres egen kultur.

Fra øverst: 1) Sentral historisk samisk kvinne, Elsa Laula Renberg, 2) nordlys, 3) tradisjonell samisk torvgamme, 4) tradisjonell samisk matrett.

Skjerm bilde av ordlisten for reindrif.

Ressurs for bevisstgjøring og styrking av grammatiske ferdigheter hos samiske barn og unge

Høsten 2026 lanserer SEAD en ny læringsressurs på nord-, lule- og sørsamisk. Ressursen er et digitalt spill hvor formålet er å skape større grad av morfologisk bevissthet: å forstå at ord er bygd opp av mindre enheter som blant annet bøyingsformer. SEAD utvikler spillet med utgangspunkt i samisk lingvistikk, som et bidrag til å styrke og bevare språket til barn, unge og voksne som er samiskspråklige.

Spillet kan brukes som en del av intervensjonen i arbeidet med å øke grammatisk forståelse og ferdigheter

Samiske språk

Det finnes forskjellige samiske språk. Nord-, lule- og sørsamisk er de samiske språkene som er mest utbredt i Norge i dag. De samiske språkene tilhører den uraliske språkfamilien (Duolljá, Gaski & Theil, 2024), til forskjell fra norsk som tilhører den indoeuropeiske språkfamilien (Theil, 2024). Både norsk og samisk er offisielle språk i Norge.

Samer

Samer er Norges urbefolkning (Regjeringen, 2024). De har tradisjonelt tilhørt Sápmi, et område som strekker seg over landegrensene mellom Norge, Sverige, Finland og Russland.

hos samiske barn og unge. Læring i form av spill kan virke motiverende for mange. Det gir mulighet til varierte tilnærminger og legger opp til gjentakelser. Økt kunnskap og bevisstgjøring omkring morfologi kan også være nyttig for ordforråds- og leseforståelsesutviklingen (Lyster, 2017; Bratlie, 2021).

Elever med DLD kan ofte ha behov for eksplisitt arbeid med morfologi/bøyning (Ebbels et al., 2014). Hvilke grammatiske feil elever med DLD har varierer etter språket de snakker (Melby-Lervåg et al., 2019). Samiske språk har kasuser som reflekterer komplekse grammatiske funksjoner i språket. Verbalet utgjør en sentral rolle i en setning. På samisk bøyes verb etter tid, tall, person og modus (Svonni, 2015). Rådgiverne i SEAD har erfart at samiske barn og unge med språkforstyrrelser ofte kan ha vansker særlig med verbbøyning. Av den grunn fokuserer spillet på øving av verbbøyning.

Prosjektet er et samarbeid med Info Vest forlag. Spillet vil være tilgjengelig på Spesialpedagog.no.

Kilder:

Berg-Nordlie, M. (2024). Fornorsking. Hentet fra: <https://snl.no/fornorsking>

Bratlie, S. S. (2021). Understanding and Enhancing Morphological Knowledge in Children with Language-Minority Backgrounds: A Meta-Analysis and a Randomized Controlled Trial. Doktorgradsavhandling ved Universitetet i Oslo

Duolljá, S.-E. K., Gaski, H. & Theil, R. (2024). Samisk. Hentet fra: <https://snl.no/samisk>

Ebbels, S. (2014). Effectiveness of intervention for grammar in school-aged children with primary language impairments: A review of the evidence. Child Language Teaching and Therapy, 30(1), 7-40. <https://doi.org/10.1177/0265659013512321>

KublaKan. Samisk språk og kultur. Hentet fra: <https://kublakan.no/samisk-sprak-og-kultur/>

Lyster, S. A. H. (2017). Glem ikke morfemet i leseopplæringen – det spiller en viktig rolle for leseforståelsen. Norsk tidsskrift for logopedi, 1/2017, 22-32.

Melby-Lervåg M., Torkildsen, Norbury, C., J, V, K. & Viersen, S, V (2019). "Barn med språkvansker strever unødvendig med mye". Hentet fra: https://www.uv.uio.no/isp/forskning/aktuelt/aktuelle-saker/2019/barn-med-spr%C3%A5kvansker-strever-unodvendig-med-mye.html?fbclid=IwAR1lSFAIVSw1cCPosc1m7c0NQ67P_aOjMyOEv2KlnNVOJT1d3g1uAzF6-hE

Regjeringen (2024). Hvem er urfolk? Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/midtpalte/hvem-er-urfolk/id451320/>

Statped (2024a). Eget mandat på det samiske området. Hentet fra: <https://www.statped.no/nyheter/nytt-samisk-mandat/>

Statped (2025). Samisk spesialpedagogisk støtte – SEAD. Hentet fra: <https://www.statped.no/samisk-spesialpedagogiskteneste-sead/>

Svonni, M. (2015). Davvisámegiella – sánit ja cealkagat : láidehus sámi lingvistihkkii. Ravda lágádus, Giron [Kiruna].

Theil, R. (2024). Indoeuropeiske språk. Hentet fra: https://snl.no/indoeuropeiske_spr%C3%A5k

Tobii dynavox (2025). TD Snap. Hentet fra: <https://no.tobiidynavox.com/pages/td-snap>

Universitetet i Tromsø. Divvun – samisk språkteknologi. Hentet fra: <https://divvun.no/no/index.html>

Med styrken til å stamme

Tekst: Hedda Døli

De siste månedene har logopedene Jon-Øivind Finbråten og Tommy Olsen arbeidet for å starte en forening som jobber for å skape en ny og bedre forståelse for stamming, der stamming er en del av mangfoldet. Foreningen Stammestyrke skal også arrangere webinarer og en egen leir tuftet på CARE-modellen.

Camp Dream.Speak.Live - en ny retning

Finbråten og Olsen, som begge selv stammer, oppdaget i 2022 gjennom sosiale medier og foredrag at Camp Dream. Live. Speak. hadde blitt arrangert i Nederland året før. Av ren nysgjerrighet tok de kontakt med Dr. Courtney Byrd samme år for å høre om mulighetene for å arrangere en norsk utgave av campen og ble møtt med åpne armer. Logopedene fikk derfor opplæring i CARE-modellen, som de beskriver som noe helt annet enn tidligere praksis og erfaring.

Det er ingen fokus på teknikker og håndteringsstrategier rundt stammeøyeblikk for å redusere forekomsten av stamming. Det handler om å frigjøre seg og bare nyte livet, bygge selvtillit om at man kan kommunisere som man gjør og virkelig bygge en bro mellom seg selv som en som stammer, og samfunnet der ute som man skal delta aktivt i.

To år senere i 2024 arrangerte de Camp Dream. Speak. Live. i Oslo. De to logopedene var i utgangspunktet positive til tradisjonell stamme-modifikasjon og flytskapende

teknikker, og sier det tok tid å skjønne konseptet og omstille seg.

En ting er å høre om CARE, høre Dr. Byrd snakke om at fokuset ikke ligger i å slutte å stamme, noe annet er å oppleve det. Under Camp DSL brukte vi fem dager på å ikke utsette barna for teknikker eller logopedisk mikroaggresjon rundt at de stammer. Vi gråt på slutten over hva vi så og hørte fra både barn og foresatte. Når det hele var over kom vi frem til at dette er noe vi må jobbe videre for og videre med.

Finbråten og Olsen hevder det er en grunnleggende forskjell mellom flytskapende teknikker og stammemodifikasjon på den ene siden, og det nye fokuset med stammestøttende behandling, som CARE, på den andre siden. De mener logopeder som hevder det ikke er et slikt skille har godt av å bli utfordret i synet på stamming og behandling. De beskriver selv en slik retningsendring.

Camp DSL og opplæring i CARE-modellen er den beste lærdommen i vår karriere. Før dette hadde vi tatt alt annet av kurs. Vi mener virkelig alt av evidensbaserte kurs som var

CARE-modellen er en tilnærming utviklet av Arthur M. Blank Center for Stuttering Education and Research ved University of Texas. Modellen fokuserer på fire hovedområder:

Communication: Økt kommunikasjonskompetanse gir bedre selvfølelse og kan redusere stigma knyttet til stamming.

Advocacy: Å bli en talsperson som kan lære andre og stå opp for seg selv bidrar til å redusere stereotyper om stamming.

Resiliency: Utvikling av motstandsdyktighet er viktig for god mental helse, spesielt når det gjelder å håndtere forventninger om flytende tale og negative sosiale interaksjoner med andre mennesker.

Education: Økt kunnskap om stamming og kommunikasjon styrker individet til å bli en effektiv talsperson for seg selv og andre.

Denne modellen brukes i Camp Dream. Speak. Live., en leir for barn og ungdom som stammer, hvor fokus er på å styrke kommunikasjonsferdigheter og redusere negative konsekvenser av stamming.

å oppdrive. Vi har hatt personlig trening med Dr. Janis Ingham om the Modifying Phonation Intervals (MPI-2). Vi har deltatt i workshops for å lære programmene Comprehensive Stuttering Program og Fluency Plus, i tillegg til Camperdown-programmet fra Australia. Vi har også bredere kursing i kognitiv atferdsterapi og aksept- og forpliktelsesterapi. Naturligvis har vi også tatt det som er å oppdrive for barnehagebarn som stammer. Vi er også sertifisert som europeiske stammespesialister (European Stuttering Specialists) og har nylig deltatt på workshop i Avoidance Reduction Therapy for Stuttering (ARTS).

Et paradigmeskifte innenfor logopedien

Det viktigste formålet med Stammestyrke er å spre budskapet om at stamming og løpsk tale tilhører det verbale mangfoldet, og å holde liv i Camp DSL. Finbråten og Olsen forteller at aksept ofte handler om at personen som stammer selv må orientere seg i livet sitt med stammingen til stede. De mener vi også trenger å bygge aksept i samfunnet for stamming og løpsk tale, at det verdsettes og likestilles, at det faktisk er helt greit å stamme.

Nevrodiversitet er ikke bare en bølge, det er kommet for å bli. Det er en stor bevegelse innenfor stammefeltet som arbeider for at alle skal kunne snakke uten å møtes med skam. Barn, ungdom og voksne burde ikke få beskjed om at de "bare" må øve mer så de høres ut som, snakker og ter seg som normen.

Nevrodiversitet og stamming ble diskutert på the International Conference on Stuttering 2024 (ICOS) i Roma. Finbråten og Olsen forteller at enkelte mener dette er en bølge og at pendelen har «gått

for langt til den ene siden».

Vi er ikke enige i dette fordi dagens utvikling er drevet av de som stammer selv, for eksempel rollemodeller på sosiale medier. I tillegg har vi fått mer forskning som dokumenterer behovet for et nytt syn på stamming. Store forskningsmiljø har kritisert fokuset på "flyt", både i term og implisitt det stammefrie "målet" det legger opp til. Det er bare å se tilbake til NLLs egne foredrag med Scott Yaruss, Courtney Byrd og mer nylig Naomi Rodgers. Behandlingsprogram har endret fokus, nye tilnærminger er blitt etablert, og forskning har blitt rikere som en del av dette. Det tyder på et paradigmeskifte. I dette er det noen som føler seg truet, men da er det plutselig vi som er de polariserende. Et bedre samfunn for personer med funksjonsvariasjon ratifiseres også gjennom FN-konvensjoner og lovverk. Det er snakk om et globalt paradigmeskifte innenfor «annerledeshet» og nevrodiversitet, ikke bare stamming.

Stammestyrke og NIFS

Finbråten og Olsen forklarer at Stammestyrke skiller seg fra Norsk interesseforening for stamming (NIFS) ved at NIFS er en nasjonal brukerorganisasjon med et bredt mandat. NIFS skal være en åpen arena for alle personer som stammer eller har løpsk tale, inkludert pårørende og logopeder. Tradisjonelt har de også vært behandlingsnøytrale, og skal ikke drive med aktiv logopedbehandling eller gi logopediske tilbud til medlemmene sine.

De forteller at foreningene deler formålet om at de ønsker å spre

informasjon og ha arrangementer om stamming og løpsk tale.

Stammestyrkes eneste arrangement er et evidensbasert logopedstyrt behandlingsprogram. Camp DSL er en intensiv behandling i rammene til en sommerleir. Innholdet i Campen vil alltid være knyttet til prinsippene i CARE-modellen, noe Stammestyrke er tuftet på.

Finbråten og Olsen legger vekt på at Stammestyrke har en klar agenda og et tydelig verdigrunnlag som ikke er forenlig med å oppfordre til eller bruke flytskapende eller stammemodifiserende teknikker.

Vi verken kan eller vil normalisere pusteteknikker for å ikke stamme, for å komme med et ganske tydelig eksempel. Vi er mot alle forsøk fra omgivelser på å gi snikskryt til flyt og direkte eller indirekte snakke ned det å stamme. Vi ønsker å normalisere stamming.

Finbråten og Olsen fremhever at stamming er en verdifull måte å prate på. De sier videre at NIFS også deler dette synet, men at NIFS også skal være nøytrale ovenfor medlemmene sine.

NIFS har medlemmer med mange ulike erfaringer, og alle disse erfaringene skal tas vare på og inkluderes. Det synes vi er viktig at skjer videre også. Vi vil oppfordre alle til å være medlem av NIFS.

Den norske utgaven av camp DSL

I august 2024 ble den første norske utgaven av camp DSL arrangert av Finbråten og Olsen. De ulike CARE-temaene går igjen i alle aktivitetene de gjør fra start til slutt i campen. Hver dag starter med en spesiell «CARE-stasjon»

Amalie. Foto: Stammestyrke

De frivillige fra Campen. Foto: Stammestyrke

Stammestyrke gruppearbeid. Foto: Stammestyrke

hvor en av kjernekomponentene i CARE blir introdusert, etterfulgt av rollespill med diskusjonsgrupper og problemløsning.

For eksempel jobber vi med å identifisere gode kommunikasjonsferdigheter knyttet til ansikt, stemmebruk, gester o.l. Eller hva man skal si om man blir avbrutt eller hvis samtalepartneren henvender seg til foreldrene i stedet for den som stammer. De må blant annet vurdere og diskutere hvordan de syntes rollespillet utartet seg, og så komme med alternative løsninger som de må spille ut i plenum.

Logopedene forteller om ulike aktiviteter, som fleip eller fakta om stamming til fremmede på gata, dansefest, Fangene på fortet, besøk i reptilparken og mye annet. Alle aktivitetene var basert på CARE-prinsippene. De marsjerte også med skilt og budskapet «hva vi skulle ønske folk visste om stamming», som de til slutt leste opp med megafon. Finbråten forteller om sterke scener og tårer da de på siste dag av campen hadde Open Mic (åpen mikrofon).

Et av barna tok mikrofonen og sa: «Jeg vet ikke helt hva greia er med

stamming, om det blir borte liksom, men etter disse dagene her, har jeg begynt å like stammingen min, jeg». En mor kom gråtende på scenen, introduserte seg og sa: «Jeg skulle ønske det var noe slikt som dette for meg da jeg var barn».

Opptak fra campen vil kunne sees når dokumentarfilmen om campen blir ferdig. Benjamin Ree, mannen bak filmene Kunstneren og Tyven og Ibelin, har over 60 timer med opptak fra leiren.

Drømmer om en ny diskurs

Finbråten og Olsen håper på en bedre verden. De håper at vi ikke lenger hører om barn, ungdom og voksne som har vært hos logoped og fått høre at de snakker feil, selv om intensjonen til både foreldrene og logopeden er den aller beste.

Vi mener at mange som stammer får feil behandling. Dette baserer vi på mange års erfaring, brukerkontakt og opplevelsene fra Camp DSL. Vi håper å hjelpe andre logopeder til å bli en del av dette skiftet som flere fagmiljø ser ut til å bevege seg i retning mot.

Logopedene påpeker at det ser ut til at andre fagmiljøer enten

modererer seg litt for å passe inn i denne forståelsesrammen, eller velger å være i opposisjon til den. Finbråten og Olsen håper de har etablert en forening med en bærekraftig og langsiktig plan for hvordan de kan drifte Camp DSL over flere år, og de håper å være en stemme som endrer behandlingsdiskursen i Norge.

Vi vet at en slik endring kan være vanskelig. Skal vi ikke jobbe med å redusere stamming, hva skal vi liksom jobbe med da? Svaret på dette er det som nå omtales som «stammestøttende behandling» (stuttering affirming therapy). Vi trodde det skulle være en enorm omstilling for oss i Center logopedi. Vi har møtt foreldre, barn, ungdom og voksne med ærlighet. Vi har ikke avvist ønskene deres, men brukt den faglige integriteten vår til å snakke om det vi vet kan hjelpe.

Finbråten og Olsen sier at målet med stammestøttende behandling er å styrke personens selvtillit og selvfølelse med stamming, så de kan uttrykke seg fritt og selvsikkert med stamming. Med andre ord må vi logopeder gi personene styrken til å stamme – stammestyrke.

Enkelt og effektivt pasientjournalsystem

Kom i gang med journalføring i dag,
med et enkelt og effektivt system!

Prøv oss gratis

35 dager prøveperiode
uten bindingstid

Designed by Freepik

Journalprogrammet for
logopeder, med elektronisk
oppgjør til HELFO

+47 57 72 70 20

firmapost@arko.no

www.arko.no

MODAK – Modalitetsaktivering i afasiundervisningen

Et specialeprosjekt omhandlende effekt-
evaluering af undervisningsprogrammet MODAK
i forbindelse med sproglig rehabilitering af
personer med afasi.

Ida Johanne Bech Lange

er uddannet Cand.mag. i Audiologopædi ved Syddansk Universitet. Hun er ansat som audiologopæd ved Center for Kommunikation og Velfærdsteknologi (CKV) med abrejdsopgaver inden for neurorehabilitering efter erhvervet hjerneskade.
E-post: idalange@hotmail.com

MODAK er en forholdsvis ny undervisningsmetode, der anvendes i forbindelse med sproglig rehabilitering af personer med afasi. MODAK står for “Modalitets Aktivering”, som tager afsæt i undervisningsprogrammets grundkoncept om at inddrage de fire sproglige modaliteter: Tale, forstå, læse og skrive, i undervisningen. Formålet med undervisningsmetoden er at reducere de neurofysiologiske vanskeligheder relateret til sprogproducerende og sprogforarbejdende processer; herunder hæmning, aktivering og parallelitet, samt gendannelse af semantiske-, syntaktiske-, og fonologiske grundstrukturer (Lutz, 2009).

MODAK har oprindelse i Tyskland, hvor den kliniske lingvist Dr. Luise Lutz med afsæt i psykolingvistiske modeller og neurofysiologiske processer relateret til sproget, har udviklet undervisningsprogrammet (Lutz, 2009). MODAK blev sidenhen oversat til brug i dansk kontekst af audiologopæd Karina Lønborg

i tæt samarbejde med dr. Luise Lutz, og er efterfølgende blevet implementeret i den danske audiologopædiske praksis. Effekten af undervisningsmetoden på personer med afasi har, ifølge Karina Lønborg, endnu ikke været undersøgt i større skala i Danmark, hvorfor der fortsat mangler evidens for effekterne af anvendelsen af denne undervisningsmetode i den danske logopædiske praksis i den sproglige rehabilitering for personer med afasi.

Jeg vil herunder komme ind på metoden og resultaterne i mit specialeprojekt fra kandidatuddannelsen i audiologopædi ved Syddansk Universitet i 2023. For at bidrage til evidensbasen for effekterne af MODAK i en dansk audiologopædisk kontekst, undersøgte jeg effekten af et MODAK-undervisningsprogrammet ud fra følgende problemstilling:

Hvilken effekt har det multimodale undervisningsprogram, MODAK, med henblik på rehabilitering

af sproglige færdigheder hos to personer med afasi?

Anvendt metode

Specialet er udført som et kvasi-eksperimentelt studie med inspiration i to single cases.

De to deltagere blev forud for MODAK-forløbet baselinetestet, hvorefter de fuldendte et otte ugers undervisningsforløb med to faste ugentlige undervisningsgange á 45 minutters varighed. Efter forløbenes afslutning blev deltagerne testet igen. Deltagerne blev testet med udgangspunkt i tre kvantitative evalueringsværktøjer: Afasikvotient (AQ) fra Western Aphasia Battery (WAB) (Kertesz, 1982), læse- og skrivefunktion fra *Comprehensive Aphasia Test* (CAT) (Swinburn, Porter & Howard, 2004), og deltagerens egen vurdering af sin kommunikation fra Communication Outcome After Stroke (COAST) (Long et al., 2008), og en dertil subjektiv vurdering af deltagernes progression af undertegnede.

De to deltagere med afasi, som

indgik i studiet, blev rekrutteret ud fra faste inklusionskriterier; herunder at deltagernes primære sproglige vanskelighed skulle være afasi, at de under forløbet ikke modtog anden logopædisk intervention, og at deltagerne på rekrutteringstidspunktet skulle have haft afasi i mere end seks måneder. Begge deltagere blev forud for undervisningsforløbenes opstart vurderet med Broca afasi, hvor deltager A var vurderet med svær afasi, og deltager B var vurderet med let til moderat afasi.

Kort beskrivelse af indsatsen:

Grundprogrammet danner base for undervisningen i MODAK og består af syv undervisningstrin, som kort er opridset herunder:

1. Udpegning
2. Matche sætningskort til billeder
3. Aflevering af sætningskort
4. Aflevering af billeder
5. Lægge ord med bogstavkort
6. Skrive ordet med selvstændig indsætning af betonet vokal
7. Selvstændig skrivning

I grundprogrammet kombineres altid mindst to af de sproglige modaliteter, hvor der i starten af undervisningen primært fokuseres på det receptive arbejde, og hvor man gradvist kan øge inddragelsen af den produktive del (Lutz, 2009). Grundprogrammet er systematisk opbygget og målrettet efter at deblokere minimale sproglige reaktioner, særligt for personer med svær afasi. Dette gøres gennem en deklarativ subjekt-verb-objektkonstruktion (S-V-O) af enhver sætning, som har til formål at fungere som et prompt for objektet, der står til sidst i sætningen. Objektet bliver det betonedede element i sætningen,

hvor det formodes at blive stærkere aktiveret og dermed lettere at fremkalde og mobilisere (Lutz, 2009). Hver undervisningsgang udføres med fire situationsbilleder, som danner grundlag for et tilløb til dialog (TILLØBsfasen) og afslutningsvis en dialog (DIALOGfasen).

Implementering

Hver undervisningsgang blev planlagt i overensstemmelse med MODAK's grundprogram, hvor undervisningen hver gang begyndte med øvelserne i TILLØBsfasen og efterfølgende med DIALOG-øvelserne (Lutz, 2009). Som en naturlig forlængelse af DIALOGfasen var der planlagt en øvelse med henblik på sætningsudvidelser, hvorefter der i den resterende tid af undervisningsgangen var planlagt enten en avisøvelse eller historieøvelse. For de undervisningsgange, der indeholdt avisøvelser, blev der arbejdet på ord- og sætningsniveau men ikke på tekstniveau. For de undervisningsgange, der indeholdt historieøvelser, blev der primært arbejdet med billeder. Disse valg var dels truffet på baggrund af deltagernes sproglige forudsætninger ved starten af forløbet, og dels for at imødekomme tidsrammen på 45-60 minutter til hver undervisningssession.

Størstedelen af deltagernes undervisningsgange forløb som planlagt. Deltagerne modtog alle planlagte ugentlige sessioner, men for enkelte sessioner var det nødvendigt at udelade den afsluttende avis-/historieøvelse for at overholde tidsrammen.

Undersøgelsens resultater

Vedrørende WAB-testen, havde deltager A ved baselinetesten en

AQ på 9.4%, og ved posttesten blev hun scoret til en AQ på 13.3%. Dette udgør en forbedring af AQ'en på 3.9, hvoraf den sproglige forbedring udelukkende var relateret til sprogforståelsen. Deltager B havde ved baselinetesten en AQ på 61% og blev ved posttesten scoret til en AQ på 68.4%. Dette var en forbedring af AQ'en på 7.4, som var relateret til en positiv udvikling for områderne: Sprogforståelse (+1.4), gentagelse (+0.8) og benævnelse (+2.5). Der blev dog scoret en negativ udvikling ved test af spontantalen på -1. Den gennemsnitlige udvikling i AQ for begge deltagere var således en fremgang på +5.65, svarende til en procentvis udvikling på +16.05%. Dette overstiger den anbefalede grænseværdi for klinisk signifikans på +5 point for AQ'en (Gilmore, Dwyer & Kiran, 2019). Vedrørende test af læse- og skrivefunktionen scorede deltager A ved baselinetesten i CAT 24 ud af 74 mulige point, hvor hun ved posttesten scorede 42 af de 74 point. Ved deltesten af læsefunktionen i CAT scorede deltager A 0 point ud af 70 mulige ved både baseline- og posttesten, hvorfor den positive udvikling udelukkende blev observeret ved deltesten for skrivefunktionen, specifikt under test af kopiering og skrevet billedbenævnelse.

Deltager B scorede ved deltesten for læsefunktionen i baselinetesten 49 ud af 70 mulige point og i posttesten 58 point, hvor der blev observeret forbedring indenfor læsning af enkeltord (+2 point), læsning af morfologisk komplekse ord (+4 point) samt læsning af non-ord (+3 point). Ved vurdering af skrivefunktionen havde deltager B en fremgang på sammenlagt 9 point. Den mest markante fremgang blev her observeret i

test af kopiering. Dette resulterede i en gennemsnitlig udvikling for læsefunktionen på +9.18% for deltagerne, og for skrivefunktionen blev det til en procentvis udvikling på +69.23%. Den beskudte fremgang i læsefunktion skyldes udelukkende deltager B's sproglige udvikling, idet deltager A ikke havde noget verbalt sprog under forløbet og derfor scorede 0 ved begge tests.

Vedrørende COAST-testen, der omhandlede deltagernes vurdering af egne kommunikative færdigheder, blev der ved begge deltagere observeret en positiv udvikling. Deltager A havde en udvikling på +11.1% efter undervisningsforløbet, og deltager B havde en udvikling på +17.86%. Dette udgør en gennemsnitlig udvikling på +14.48% i den subjektive opfattelse af kommunikative færdigheder hos deltagerne.

Afsluttende kommentarer

Efter otte ugers undervisning baseret på MODAK-programmet var den sproglige udvikling mest markant for den impressive sprogfunktion hos begge deltagere. Dette fremgår dels af en væsentlig forbedring i evnen til at udføre sekventielle kommandoer, samt det af COAST-testen fremgik, at deltagernes vurdering af egen evne til at forstå andres kommunikation var højere ved posttesten end ved baseline. Deltagernes sproglige udgangspunkt var meget forskelligt, hvilket blandt andet kan ses i baseline resultaterne fra WABtesten. Deltager A var kendt med svær afasi og verbal apraksi, hvilket i høj grad begrænsede antallet af test-øvelser, hvor det kunne forventes at se en målbar ændring efter otte uger, hvorfor den samlede gennemsnitlige fremgang i flere af testøvelserne blev trukket ned.

MODAK-undervisningsprogrammet var som bruger forholdsvis let at implementere, med muligheder for at tilpasse og tilrettelægge øvelserne til hver enkelt undervisningsgang. Det bør dog tilføjes, at der i undervisningen opstod enkelte udfordringer ved nogle af øvelserne. Et eksempel herpå var under skriveøvelserne, hvor deltager A på baggrund af sin nedsatte funktion i sin dominante arm og hånd fik begyndende kramper i skulderregionen, hvilket besværliggjorde afviklingen af de pågældende øvelser. For deltager B, der konsekvent oplevede besvær med en bestemt kategori af øvelser, virkede det desuden demotiverende at blive konfronteret med sine kommunikative begrænsninger til hver undervisningsgang.

Selv om implementeringen af MODAK understøtter faste rammer og rutiner i undervisningen, kan det således være nødvendigt at imødekomme personlige faktorer hos personer med afasi for at fastholde motivationen gennem et længerevarende undervisningsforløb. MODAK kan med afsæt i undersøgelsens resultater anses som et anvendeligt og effektivt undervisningsprogram til sproglig rehabilitering af personer med afasi. Der er dog generelt høj risiko for både tilfældig og systematisk bias som konsekvens af det valgte studiedesign, hvorfor resultaterne skal fortolkes med forsigtighed.

Der bør udføres studier af højere metodisk kvalitet, hvor der kontrolleres for henholdsvis spontan remission, afasitype, sværhedsgrad af afasi, læsionsstørrelse, koeksisterende sproglige vanskeligheder, motivationsniveau og socioøkonomiske faktorer for at drage faste konklusioner for effekten af MODAK-programmet

i den sproglige rehabilitering af personer med afasi.

Referencer:

- Lutz, L. (2009). *MODAK: Modalitetsaktivering i afasiundervisningen - et undervisningsprogram*. Videnscenter for Specialpædagogik.
- Kertesz, A. (1982). *Western Aphasia Battery Test Booklet*. The Psychological Corporation. Hentet fra: <https://tiffanycare.com/wp-content/uploads/2017/07/Western-Aphasia-Battery.pdf>
- Swinburn, K., Porter, G., & Howard, D. (2004). *Comprehensive aphasia test (CAT)*. APA PsycTests.
- Long, A. F., Hesketh, A., Paszek, G., Booth, M. & Bowen, A. on behalf of the ACT NoW Study (2008). *Development of reliable, self-report outcome measure for pragmatic trials of communication therapy following stroke: the Communication Outcome after Stroke (COAST) scale*. Clinical Rehabilitation, 22, 1083-1094
- Gilmore, N., Dwyer, M., & Kiran, S. (2019). *Benchmarks of Significant Change After Aphasia Rehabilitation*. Archives of physical medicine and rehabilitation, 100(6), 1131– 1139.e87. <https://doi.org/10.1016/j.apmr.2018.08.177>

Audun Rosslund

er universitetslektor i psykologi ved Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo.

Han forsvarte avhandlingen, *The acoustic properties and role of infant-directed speech in early language development – Longitudinal and cross-sectional studies*, ved Senter for flerspråklighet, Universitetet i Oslo høsten 2024.

I sin forskning bruker Audun både eksperimentelle metoder og avansert akustisk analyse for å se på sammenhengen mellom språkmiljø og språkutvikling hos de aller minste barna. Audun har bakgrunn fra utviklingspsykologi og pedagogikk, og har lang fartstid fra barnehagearbeid.

Foto: Nadia Frantsen / Universitetet i Oslo

Ny forskning om spedbarnsrettet tale og språkutvikling

Tekst: Monica Brochmann

Audun Rosslund (nå Psykologisk institutt, tidligere Senter for Flerspråklighet, Universitetet i Oslo) forsker på sammenhengen mellom språkmiljø og språkutvikling hos de aller minste barna. Han har en bakgrunn innen utviklingspsykologi og pedagogikk, samt mange års erfaring fra barnehage. Rosslund disputerte i august 2024. Hans doktorgrad er et resultat av et prosjekt støttet av Norges Forskningsråd, ledet av hans hovedveileder, Natalia Kartushina.

Rosslunds forskning har spesielt sett på “spedbarnsrettet tale”, et begrep som beskriver de språklige justeringene voksne gjør når de snakker til små barn. Dette kan inkludere alt fra et lysere og mer variert toneleie, til å snakke saktere og bruke lengre vokaler.

Man har lenge antatt at disse justeringene bidrar positivt til barns språkutvikling, men det har vært lite forsket på, sier Rosslund.

Gjennom lydopptak av over 200 norske foreldre som interagerer med små barn, har Rosslund og hans kolleger

Vi tror at å justere toneleiet støtter språkutviklingen indirekte, ved å tiltrekke barnets oppmersomhet til forelderen og talestrømmen.

Audun Rosslund

kartlagt hvordan foreldres stemmebruk varierer avhengig av barnets alder. Dataene ble samlet inn fra familier som ble fulgt i ett år, fra barna var seks til 18 måneder gamle. Forskerne undersøkte også barnas språkutvikling gjennom foreldrerapporter og eksperimentelle metoder som blikksporing.

Foreldre justerer toneleiet

Vi har funnet ut at de fleste norske mammaer og pappaer tilpasser stemmen sin i stor grad i interaksjon med barna sine sammenlignet med interaksjon med en annen voksen, forklarer Rosslund. De bruker lysere og mer variert toneleie, og har større endringer i toneleie mellom ulike setninger. De snakker saktere, og bruker lenger vokaler og stoppkonsonanter.

Resultatene viste at disse stemmejusteringene fra foreldrene ikke så ut til å påvirke barnas språkutvikling mellom 0,5 – 1 år, hverken når de målte babling, tidlig ordforråd eller ordforståelse målt med blikksporing. Men da barna ble 1,5 år så de at barn som hadde foreldre som brukte større variasjon i toneleiet, hadde et større ordforråd, mens barn med foreldre som brukte større variasjon i produksjonen av vokalene sine, hadde et mindre ordforråd.

Vi tror at å justere toneleiet støtter språkutviklingen indirekte, ved å tiltrekke barnets oppmersomhet til forelderen og talestrømmen, sier Rosslund.

Videre forskning

For å få en best mulig kontrollert sammenligning mellom

spedbarnsrettet og voksenrettet tale, ble lydopptakene i studien gjort mens foreldrene leste en bok.

Det kan være at forskjellen mellom de to er større i spontan tale. Dette er faktisk noe vi jobber med å finne ut av nå, sier Rosslund.

Videre er Rosslund interessert i å finne ut hvordan foreldres stemme påvirker ikke bare språkutvikling, men også barns oppmerksomhet og emosjonsregulering, og hva som kjennetegner spedbarnsrettet tale i kulturer hvor det ikke er like vanlig å snakke direkte til babyer.

Råd til kommende stipendiater

På spørsmål om han har noen gode råd til fremtidige stipendiater, svarer Rosslund: *Det må være å begynne så tidlig som mulig å lage fremdriftsplaner og holde seg organisert, og huske at disputas faktisk er gøy når du plutselig står der, uansett hvor mye man gruer seg på forhånd!*

Rosslund har med sitt forskningsprosjekt gjort viktige bidrag til forståelsen av hvordan tidlige interaksjoner mellom foreldre og barn kan påvirke språkutvikling. Alle artiklene fra doktorgradsprosjektet hans er åpent tilgjengelige, og er publisert med åpen data og kode for statistisk analyse, for de som er interessert i å ta et dypdykk.

En oversikt over publiserte artikler finnes på <https://osf.io/hty78/>.

Godt innhold til kaffen

Bladet du nå leser gir deg grundig, uavhengig journalistikk laget av en redaksjon med kompetanse til å gå i dybden innen ditt fag eller interessefelt. Finn flere redaksjoner som brenner for det samme som deg på fagpressen.no/utvalg

Foto: Hedda Døli

«Det beste med å være logoped er å kunne gjøre en forskjell»

Tekst: Torunn Hovd

Redaksjonen følger opp intervjuerien vår med æresmedlemmene i Norsk logopedlag. Denne gangen har vi hatt en hyggelig samtale med Brit Karin Sørland, som ble utnevnt på Landsmøtet i 2024.

Et levende leksikon

Gratulerer med vel fortjent utnevnelse som æresmedlem i Norsk Logopedlag, Brit. I begrunnelsen står det at du beskrives som et levende leksikon, som kjenner alt som har med Norsk logopedlags virksomhet, regelverk og historie å gjøre. Du har vært aktiv helt fra starten i ulike verv, råd og komiteer, du har delt raust av din imponerende kunnskap og organisasjonskompetanse og er kjent for din tydelighet og saklighet.

Med alt du har bidratt til i Norsk logopedlag, skulle man tro at du har vært med i alle de vel 75 årene. Kan du fortelle om tiden din med tillitsverv i organisasjonen?

- Mine tillitsverv i NLL har vært mange og varierte, og strukket seg over mange år, forteller Brit.
- Starten var i 1984, som leder i regionslaget, og slutten da jubileumsboken «Fra begynnelsen.

NLL 75 år. Organisasjon og fag» ble levert i 2023. Her var jeg en av tre personer i redaksjonsutvalget.

Brit har vært med i Organisasjonsutvalget, Yrkesetisk råd, flere valgkomiteer, vært ordstyrer på utallige landsmøter og leder for arrangementskomiteen ved landsmøtet i Bergen i 2010.

- Jeg var også med i historieutvalget i forbindelse med utgivelsen av «Troll i ord» i 1998, da NLL var 50 år. Da hadde jeg gleden av å samarbeide med veteranene Alf Preus, Aud Hovig, Henning Karlstad og Sverre Myklebust, og lærte mye av dem, erindrer Brit.

Jeg skjønner hvorfor du beskrives som et levende leksikon. Hva har du likt best av organisasjonsarbeidet, og hva tenker du har vært dine styrker i dette arbeidet?

- Vi hadde det veldig fint i organisasjonsutvalget, der var

jeg med i ti år, forteller Brit.

- Så ble det sånn at jeg til stadighet fikk nye oppgaver, og da var det å huske tilbake til det som hadde skjedd og hva som sto i vedtektene og retningslinjene. Det ble til at jeg ble rådspurt noen ganger, så jeg tror nok det var organisasjonsbiten som var den største styrken. Jeg har jo vært ordstyrer i veldig mange år på landsmøtene, minnes hun.

Brit forteller at det var Håkon Askeland som «lærte henne opp» i 1988.

Å kunne gjøre en forskjell

Brit er utdannet lærer og har vært logoped siden 1982. Hun tok utdanningen på Lærerhøgskolen i Bergen. Første avdeling spesialpedagogikk tok hun som ABC-kurs i perioden 1970-1972. Pensum var omfattende og forelesningene grundige, beskriver hun.

- Vi hadde logopeder både som

forelesere og praksisveiledere, og jeg ble veldig interessert i språkvansker og lese-/skrivevansker. Dermed ble det logopedstudium så snart familiesituasjonen gjorde det mulig, forteller hun.

De var tretten stykker på utdanningen. Brit var trettifem år og yngst i logopedkullet.

Kan du fortelle om din logopediske karriere?

- De første årene etter logopedutdanningen jobbet jeg både med skolebarn og førskolebarn i Distriktslogopedtjenesten, sier Brit.
- Etter hvert ble det bare førskolebarn; gruppeundervisning og individuell trening i språkgruppene i Eidsvåg og ute i barnehagene. Veiledning til foresatte og personalet i barnehagen var en del av pakken.

Hun framhever gjerne kollegene sine:

- Jeg har hatt mange gode medarbeidere som jeg har lært mye av. Vi hadde et veldig godt team den gangen vi hadde språkgruppene i Eidsvåg.

Fra 1990 var hun leder med en liten administrasjonsressurs. Denne ressursen økte betraktelig da hun ble leder for det nyopprettede Pedagogisk fagsenter i Åsane i 2007. Selv om de hadde mange ansatte, var hun hele tiden utøvende logoped. I mange år var hun også øvingslærer for logopedstudenter, og hun foreleste noe på logopedutdanningen ved Høgskolen i Bergen.

Gjennom alle årene har Brit vært opptatt av de logopediske tjenestene, og at logopeden skal få være logoped og brukes til det vi er utdannet til.

- Jeg har brent for det å gjøre en forskjell og har jobbet mye for at vi skal få beholde de ordningene som

vi har sett har fungert veldig godt. At det omorganiseres og endres uten ordentlig evaluering synes jeg har vært vanskelig.

Nå er det mange kommunale logopeder som ikke jobber utøvende som logoped, men veileder personalet i barnehager og skoler. Hadde du som leder mulighet til å bestemme eller påvirke hvordan logopedene skulle jobbe på fagsenteret?

- Ja, mer eller mindre, forteller Brit. Hun beskriver at det i den tiden forandret seg veldig. Det kom føringer fra kommunen om at de logopediske ressursene skulle brukes bredere og spres tynnere utover. Da ble logopedene brukt til å gi veiledning.

- Men i begynnelsen hadde jeg ganske mye jeg skulle ha sagt. Jeg var tidligere leder for logopeder i Distriktslogopedtjenesten og i språkgruppene i Eidsvåg. Etter hvert ble spesialpedagogene i barnehagene med i den samme gruppen, og deretter ble det utvidet til fagsenter. Da hadde vi ansvar for alle spesialpedagogiske tjenester for førskolebarn i Åsane bydel.

Hun beskriver at det alltid var noen i kommunen som hadde nye og gode ideer til organisering. Kanskje visste de ikke så mye om hva logopedi var.

Brit synes det har vært krevende med alle omorganiseringene de har måttet forholde seg til. Det har stadig kommet nye føringer.

- Spesielt ille syns jeg det er at logopedisk undervisning/ behandling i så stor grad er blitt erstattet av veiledning, mener hun.

Men hva er det beste med å være logoped?

- Å kunne gjøre en forskjell!

Brit er ikke i tvil. Hun jobbet

mest individuelt og i små grupper fram til fagsenteret ble opprettet i 2007. Fagsenteret hadde ansvar for førti medarbeidere, og selv om det ble mindre tid til å være utøvende logoped på grunn av administrasjonsressursen, kunne hun likevel velge å være en del ute i barnehagene.

Hun understreker betydningen av å jobbe individuelt og i små grupper, og å kunne være tett på den enkelte. Dermed kan en følge utviklingen nøye og lage tilpassede opplegg. Brit har jobbet spesielt mye med førskolebarn med ulike språk- og språklydvansker, og også med barn med for eksempel Downs syndrom og barn med tilleggsvansker.

- Det kan hende det går å jobbe i full gruppe i barnehagen, men vi fikk mye bedre resultater når vi fikk være en til en eller en til to-tre. Førskolebarna kom til oss, de fleste i drosjer, og de hadde enetimer og gruppeundervisning. De opplevde å bli sett, og så godt som alle var veldig glade for å komme.

Vi snakker om hvor viktig det er for læring og utvikling å bli sett og få positive språklige erfaringer, at barnet er til stede og tilgjengelig og har det gøy med det man jobber med.

Brit forteller om samtaler de hadde med ungene etter tur i en runde rundt bordet, der de voksne kunne stille et spørsmål. Plutselig kommer svaret på spørsmålet fra barnet etter flere runder, fordi det gjerne tar lang tid for barnet å finne svaret.

- I en klasse eller i en stor gruppe i barnehagen ville du ikke skjönt hva de svarte på. Responstiden var lang, men vi kunne nøste opp og følge tråden.

Bitt av basillen

Brit forteller at Olav Sveen, leder på logopedutdanningen, sa til henne:

«Hvis du først melder deg inn og begynner å være aktiv, så blir du bitt av basillen, og da blir du med». Som dere skjønner var det nettopp det som skjedde, og hun har vært på de fleste landsmøter siden 1983 (med unntak av to). Logopedien og Norsk logopedlag har vært en viktig del av livet.

Hva har vært motivasjon og drivkraft gjennom disse årene?

Brit forteller at hun hele livet har tatt imot nye oppgaver og utfordringer, og flere av logopedene hun har møtt ble venner for livet.

- Jeg ble første leder i Hordaland og Sogn og Fjordane regionslag av NLL i 1984, og deltok etter hvert på møter, kurs og konferanser. Tidligere var det interessegrupper i Norsk logopedlag, men på Landsmøtet i 1983 ble det bestemt å opprette regionslag. Her møtte jeg mange interessante logopeder, som var involvert i spennende prosjekter. Ganske snart ble også jeg involvert i stadig nye oppgaver, og gjennom arbeid regionalt og sentralt ble det mange møter med nye venner.

Hvilke positive erfaringer vil du trekke fram gjennom logopedlivet?

- Som utøvende logoped har det vært utrolig mange gode opplevelser i møter med de yngste barna. Jeg har erfart at når en får gi hjelp på et tidlig tidspunkt, får en ofte gode resultater, forteller hun.

Brit trekker også fram at hun gjennom lagsarbeid, kurs, konferanser og kongresser har møtt mange flotte mennesker som har lært henne mye.

I intervjuet med Ole-Andreas Holmsen snakket vi om «den logopediske familien», og jeg ser at mange logopeder brenner for faget både gjennom yrkeskarrieren og

lenge etterpå. Har du noen tanker om hva som er så spesielt med logopedien?

Brit viser til at logopedene er en forholdsvis liten faggruppe og har hatt behov for å holde sammen.

- NLL har i alle år lagt til rette for møter og kurs med faglig påfyll, påpeker hun.

- Mange sosiale sammenkomster og utflukter har det også blitt. Jeg tenker med glede tilbake på flotte landsmøtefester, busslast med logopeder som dro til Nyborgstrand for å delta på dansk årsmøte og kurs, og tur til Murmansk etter Landsmøtet i Kirkenes.

Og som sagt; når en først er blitt medlem og tillitsvalgt i NLL, blir en gjerne bitt av basillen, og vil bidra og møte igjen andre «familiemedlemmer».

Jeg har brent for det å gjøre en forskjell og har jobbet mye for at vi skal få beholde de ordningene som vi har sett har fungert veldig godt.

Brit Sørland

Tidligere var jo landsmøtene rundt i alle fylkene etter tur?

- Ja, jeg tror Nord-Trøndelag er det eneste fylket det ikke har vært landsmøte i. Tidene har forandret seg. Vi har hatt mye fint sosialt liv sammen med «logopedfamilien» som det har vært snakk om.

Hun forteller blant annet at når lederne fra hovedstyret stort sett var fra Trøndelag og det var

tillitskonferanser der, bodde de privat. Da skulle det ikke brukes penger på hotell, men de ble innkvartert hos logopedene og hadde fest hjemme hos en av dem en av kveldene.

Har du noen tips til nyutdannede logopeder?

Brit mener at det er viktig å engasjere seg og sørge for faglig påfyll. Det å søke samarbeid med andre logopeder og å si ja til tillitsverv er også noe hun trekker fram.

- Det logopediske fagmiljøet vi hadde i Åsane var veldig viktig. Derfor anbefaler jeg nyutdannede logopeder å søke kontakt med andre, sier Brit.

- Jeg har inntrykk av at det er flere logopeder som nå begynner privat helt alene, uten å ha noen å rådføre seg med. Det er mange spørsmål på logoped-spørresidene i sosiale media, som gjør at man skjønner at «hen er alene i verden og trenger noen å diskutere med og få tips av».

Hun forteller at regionslaget hennes hele tiden har hatt mange medlemmer og vært ganske sterkt, så de kunne støtte hverandre, også utenfor jobben.

En skjellsettende opplevelse

Du har også erfart hvordan egen påvirkning kan gi resultater, kan du fortelle om det?

- Under den første kongressen i CPLOL (nå ESLA) i Athen i 1992, hadde dansken Bent Kjær, Henning Karlstad og jeg en laaang lunsj under et oliventre, sier Brit.

- Akkurat den lunsjen og den samtalen husker jeg veldig godt, det var en skjellsettende opplevelse. Bent, som hadde tillitsverv i CPLOL, ville gjerne ha Norge med i organisasjonen, men vi var jo ikke medlem i EF. Dessuten var en av oss svært skeptisk til EF (som ble til

EU først i 1993). I løpet av samtalen, der solidaritet ble et nøkkelord, ble vi enige om at Norge burde søke observasjonsstatus i CPLOL. Henning skrev sakspapir, og jeg la saken fram på Landsmøtet på Røros kort tid etter. Den ble enstemmig vedtatt.

Brit forteller at de ante nok at det ville bli viktig for NLL å bli medlem i CPLOL, men de tre snakket ikke så mye om saken i ettertid.

- Men vi registrerte at vi hadde tatt en god beslutning, konkluderer hun.

For en fantastisk historie! Nå er Norge representert med en egen delegat i ESLA, og Brit bidro til å starte prosessen.

Logopedien er i stadig utvikling. Hva vil du trekke fram som har vært av stor betydning gjennom disse årene?

Hun nevner masterutdanning i logopedi, utdanningskonferansene, nordisk og internasjonalt samarbeid og et fagtidsskrift som blir stadig bedre.

- Og nå blir det spennende å se om det at vi er blitt fagforening, vil styrke det logopediske fagfeltet videre, sier Brit.

Hun forteller at hun er pensjonist-medlem i Norsk logopedforbund.

- Jeg er veldig spent på hvordan det vil gå, det er et åpent spørsmål. Vi har jo fått en god del medlemmer. Håpet er at en skal få større påvirkningskraft mot myndigheter og kunne bli mer synlige.

Vi snakker om behovet for autorisasjon og det at logoped kan bli en lovpålagt tjeneste i kommunene.

- Det er jo de tingene som blir det vesentlige, sier Brit, - og at

tillitsvalgte skal ha tid og muligheter til å jobbe direkte og ikke måtte ta alt arbeidet i tillegg til vanlig jobb. Det er jo håp.

Jeg har det med å si ja

Nå har Brit vært pensjonist noen år. Hun jobbet på Pedagogisk fagsenter «helt til det var riktig å gi seg», som hun sier. Brit savner gode kolleger og arbeidet med «språkungene», men ikke det å skrive vedtak, annet papirarbeid og møtevirksomheten. Hun har likevel hatt noen oppdrag etter at hun gikk av med pensjon: De ringte fra en skole og måtte ha en logoped. Der var hun en gang i uken i noen år fram til covid.

- Da ble det slutt på alt, ler hun.

Nå er hun «ordentlig» pensjonist, men har fortsatt mange aktiviteter i hverdagen. Blant annet trener hun fast på Sats i tillegg til å være aktiv på senioruniversitetet og med bygdedansen. Hun prøver å holde både hodet og kroppen i form.

Du virker som en person som alltid har vært nysgjerrig, engasjert og interessert i å lære nye ting, både i yrkeslivet og nå også som pensjonist. Stemmer det?

- De som kjenner meg vil nok svare ja på det, sier Brit.

- Og jeg kan svare ja selv også, jeg er nok det. Når det er nye og spennende ting som dukker opp, har jeg det med å si ja.

Hun forteller at de har et aktivt senioruniversitet i Åsane. Der har hun vært med i mange år, det siste året også i styret og i programkomiteen.

- Der har vi foredrag en gang i uken,

og det er så populært at det er trangt om plassen. Vi er nesten fem hundre hver gang, og det er stort sett veldig gode forelesere.

Det er tydelig at dansen også betyr mye for henne.

- Jeg har vært medlem i BUL Ervingen i alle år, også før jeg ble logoped, ler hun.

Hun har også tillitsverv der, i tillegg til at hun danser i bygdedans-laget, der de blant annet danser springar, gangar, rull og pols. Hun blir bedt om å instruere og er med og holder kurs fremdeles. Tidligere konkurrerte hun i pardans, men nå er det lagdans hun konkurrerer i.

Brit liker å reise og drar ofte på festivaler og kappleiker her i landet. Også i år skal hun på Landskappleik, denne gangen i Eidfjord i Hardanger.

Hva skal du gjøre de neste ti årene?

- Jeg håper å kunne fortsette med det jeg har drevet med i mange år: lese romaner, høre foredrag, gå på konserter og teater, danse bygdedans og tilbringe tid sammen med familie og venner, sier Brit.

Hun forteller at utlandet også frister:

- Det kan være tur med vinklubben, et elvecruise eller utforskning av flere øyer i Egeerhavet!

Brit trekker flere ganger i intervjuet fram alt hun har lært av dyktige medarbeidere og kolleger. Jeg tror mange av hennes kolleger og venner er veldig takknemlige for alt de har lært av Brit gjennom et langt logopedliv. Og kanskje møter du Brit i sommer på en festival nær deg?

Løpsk tale workshop Bergen og Oslo

Jobber du med løpsk tale og ønsker inspirasjon og faglig påfyll? I denne workshopen fordyper vi oss både praktisk og teoretisk i temaet løpsk tale, og deler erfaringer med hverandre. Workshopen passer for logopeder, logopedstudenter, fagpersoner i PP-tjenesten og andre virksomheter som følger opp personer med løpsk tale.

Bergen 14. mai kl. 09.30 – 15.30

Oslo 4. september kl. 09.30 – 15.30

Workshopen vil ha en kort teoretisk innføring om løpsk tale. Dette er i stor grad en praktisk rettet workshop hvor deltakerne skal få drøfte kartlegging, oppfølging og tiltak, samt tilrettelegging i skole og arbeidsliv. Denne workshopen har et hovedfokus på elever i ungdomsalder og voksne, men vil ha relevans også for en yngre målgruppe. Workshopen er gratis.

Les mer og meld deg på: statped.no/kurs

Edda Ottarsdottir

er fra Island. Hun er logoped, utdannet fra UiB i 2013.

Jobber på Avdeling for fysikalsk medisin og rehabilitering, Haukeland Sykehus.

Prosjektet var finansiert av midler fra Helse Vest. Hovedveileder var Eike Wehling, UiB/Helse Bergen, og biveileder var Karsten Specht, UiB.

Foto: Anna Jóna Briem

Ny forskning om språkfunksjon hos gliompasienter

Tekst: Hedda Døli

Logoped Edda Ottarsdottir forsvarte avhandlingen *Subjective and objective language functions in glioma patients during longitudinal follow-up. Associations with quality of life, psychological distress and fatigue* i desember 2024. Edda har jobbet som logoped ved Avdeling for fysikalsk medisin og rehabilitering fra 2014. Ideen til prosjektet startet da Edda møtte gliompasienter som var innlagt til rehabilitering.

Jeg syntes allerede fra starten av at det var fascinerende at alt tydet på at pasientene skulle ha store språkvansker (ut fra tumorlokalisasjon), men det var mye som ikke stemte overens med slagpasientene som jeg jobbet med til daglig. Jeg begynte å lese litteraturen på feltet, og det videreutviklet seg til at nevropsykolog Eike Wehling og jeg sendte en forskningssøknad til Helse Vest. Wehling delte interessen med meg og ble min hovedveileder i phd-prosjektet.

Språk og kognitiv funksjon hos gliompasienter

Edda og kolleger har forsket på hvordan språk og kognitiv funksjon utvikler seg i pasienter med gliomer fra grad 1-3, fra før operasjon og gjennom det første året. I tillegg har de sett på hvordan pasientene selv vurderer deres egen livskvalitet, og selvrapporterte symptomer på angst, depresjon og fatigue.

Planen var egentlig ikke å undersøke selvrapportert språkfunksjon, men prosjektet utviklet seg på en annen måte enn først planlagt. Opprinnelig skulle vi se på fmri-data og nevroanatomiske strukturer og språk, men det ble ikke slik. Underveis fikk jeg mer og mer interesse for hvordan pasientene selv rapporterte sin språkfunksjon. Pasientene gjorde det veldig bra på språktestene. De fleste var innenfor normalområdet sammenlignet med friske, men likevel rapporterte pasientene at de var bekymret over egen språkfunksjon.

Edda forteller videre at pasientene ønsket informasjon om sin egen språklige fungering, og at de hadde mange tanker rundt hvordan de klarte seg i hverdagen.

Viktigheten av å lytte til pasientene

De viktigste funnene fra doktorgradsprosjektet er at det skjer dynamiske endringer hos pasientene det første året. Dette er spesielt viktig fordi de fleste tidligere studiene følger pasienten kun opp i tre til seks måneder. Forskerne så en merkbart forverring i pasientenes selvrapporterte ordmobiliseringsvansker og vansker med å uttrykke egne tanker. Pasientene skåret dårligere på verbal flyt ved seks måneders-oppfølgningen enn før operasjonen, men hadde derimot en bedring mellom seks og tolv måneder.

Gliom er en type svulst i sentralnervesystemet der celler som ligner gliaceller vokser uhemmet i hjernen eller ryggmargen. Gliaceller er støttcellene for selve nervevevet. Flere forskjellige svulsttyper vokser fra gliaceller, med både blandingsformer og varierende ondartethet eller grader. Gliomer rammer ofte unge voksne. *Kilde: snl.no, gliom*

Det er viktig å informere pasientene om hva de kan forvente i forløpet, at de kan oppleve endringer over tid. Dette er jo unge voksne med sterkt ønske om å komme tilbake til et normalt liv raskest mulig etter operasjon.

Edda fremhever viktigheten av å forske på langtidsfungering. Den kliniske erfaringen er at de strever med å komme seg tilbake til arbeid. Hun påpeker at et av de viktigste funnene er at det er behov for langtidsoppfølging, og at tester som undersøker benevnning og verbal flyt ikke samsvarer med de selvrapporterte vanskene. Et viktig poeng hos Edda er behovet for sensitive tester for pasientgruppen, samt det å skreddersy valg av tester.

Man må ta pasientenes selvopplevde vansker på alvor. Vi må lytte til hva de opplever som utfordringer i hverdagen.

Metodiske utfordringer

En annet interessant funn fra forskningen var sammenhengen mellom selvrapporterte språkvansker, psykiske vansker og fatigue. Som regel blir ikke språk undersøkt grundig i gliomforskningen, men Edda og kollegaene fant en sammenheng mellom disse variablene. Hun påpeker at pasientene har en kompleks sykdomsbyrde og at de er en pasientgruppe i en svært sårbar situasjon.

Heldigvis er det få pasienter som diagnostiseres med en tumor i sentralnervesystemet i løpet av et år. Om lag 1000

Det er ikke «one size fits all» med tanke på hvordan vi kartlegger og hvordan vi behandler pasienter.

Edda Ottarsdottir

får diagnosen, av de 1000 har cirka 300 gliom, og færre enn disse igjen har lavgradig gliom.

Derfor er det utfordrende å ha et tilstrekkelig utvalg for å kunne generalisere forskningsfunnene. Funnene har derfor sine begrensninger med tanke på statistiske metoder og generaliserbarhet, understreker Edda. En løsning er å gjennomføre større multisenterstudier, men det er ofte vanskelig innenfor et doktorgradsforløp.

God livskvalitet er målet

Edda forteller at det ville vært spennende å forske videre på selvrapportert funksjon ved å benytte kvalitative metoder, for eksempel ved å undersøke pasientenes opplevelser ved selvrapportering via spørreskjema og via intervju. Her tyder nemlig litteraturen på at det kan være forskjeller. I tillegg ønsker forskeren å undersøke hvordan selvrapporterte språkvansker påvirker daglig funksjon, familieliv og arbeid. Særlig interessant er det å se på hvilke løsninger pasientene selv finner. I tillegg ønsker hun å se nærmere på pårørendes rolle, det har trolig en sammenheng med hvordan pasientene opplever sykdomsforløpet.

Edda oppfordrer logopeder til å være oppmerksomme på valg og bruk av tester og tiltak. Hun oppfordrer også logopeder til å være oppmerksomme på andre symptomer, som psykiske plager som kan ha stor innvirkning på hvordan pasienten opplever egen funksjon. Det er pasienten som skal leve med vanskene, og vi må jobbe mot pasientenes mål og behov.

Det er ikke «one size fits all» med tanke på hvordan vi kartlegger og hvordan vi behandler pasienter. Det må tilpasses den enkelte. Vi må ta utgangspunkt i personens livskvalitet og det som er viktig for den enkelte pasienten.

Referanser:

Store medisinske leksikon, gliom, hentet fra: www.sml.snl.no/gliom

Lenke til avhandling:

Bergen Open Research Archive: Subjective and objective language functions in glioma patients during longitudinal follow-up: Associations with quality of life, psychological distress and fatigue, hentet fra: <https://hdl.handle.net/11250/3167596>

Lenker til artikler i avhandlingen:

Ottarsdottir, E., Zamanzad Ghavidel, F., Vesterli Tveiten, Ø., Specht, K., & Wehling, E. (2024). Predictors of self-reported word-finding difficulties in glioma patients – a longitudinal study. *Aphasiology*, 38(12), 1940–1956. <https://doi.org/10.1080/02687038.2024.2335594>

Ottarsdottir, E., Zamanzad Ghavidel, F., & Wehling, E. (2024). Subjective, but not objective, language functions predict fatigue in patients with lower-grade gliomas during longitudinal follow-up. *Disability and Rehabilitation*, 1–9. <https://doi.org/10.1080/09638288.2024.2391103>

Ottarsdottir, E., Vesterli Tveiten, Ø., Olteidal, L., Storstein, A., Mahesparan, R., Løvaas, H., ... Wehling, E. (2024). Impact of subjective and objective language function and psychological distress on quality of life in glioma patients awaiting surgery. *Aphasiology*, 38(12), 1957–1974. <https://doi.org/10.1080/02687038.2024.2336705>

CELF-5 under utvikling

May-Britt Monsrud

jobber som seniorrådgiver i Statped, avdeling språk og tale. Hun har en doktorgrad innen flerspråklige barns språkferdigheter. I samarbeid med Anne Lise Rygvold er hun klinisk ekspert i arbeidet med CELF-4 og 5. Hun har erfaring fra grunnskole, PP-tjeneste og UH-sektoren. Interesseområdene hennes er leseutvikling og lesevaner, samt flerspråklige barn og unges språkutvikling og læringsutbytte.

Det pågår nå et arbeid med en ny skandinavisk versjon av CELF (Clinical Evaluation of Language Fundamentals) som det internasjonale forlaget, Pearson Clinical, står bak. En viktig årsak til at en så omfattende språktest er publisert i land med liten befolkning, er at en av forfatterne til CELF, Elisabeth H. Wiig (professor emerita fra Boston University), i sin tid ønsket at testen skulle utgis i sitt hjemland, Danmark. Takket være likheter mellom det danske, norske og svenske språket var det mulig å samordne utviklingen av CELF-4. En norsk utgave av testen med felles skandinaviske normer ble publisert i Danmark, Norge og Sverige i 2013.

Anne-Lise Rygvold og jeg var kliniske eksperter i utviklingen av CELF-4 og vi fikk også muligheten til å bidra i utviklingen av neste versjon av CELF, CELF-5. Der hadde vi ansvar for tilpasning og oversettelse av alle item som så ble kvalitetssikret av professor Kristian Emil Kristoffersen i samarbeid med Pearsons prosjektleder. Høsten 2022 ble det gjennomført en pilotutprøving av utvalgte deltester, og normeringsdata ble samlet inn våren 2023 og tidlig høst 2023. Endelig publisering av CELF-5 er planlagt til sommeren 2025. Det er planer om både en papirversjon og en digital versjon av testen.

Det er gledelig at CELF-5 har et utvidet aldersspenn og blir normert for aldersgruppene 5.0 – 16.11 år. Språktester for de eldste aldersgruppene har vært et savn. Testen består av 8 deltester i aldersspennet 5.0–8.11 år og åtte deltester i aldersspennet 9.0–16.11 år. Fem av deltestene er felles i de to protokollene, men tre deltester er bare inkludert for de yngste og tre deltester bare for de eldste.

Normeringen er basert på et typisk utviklet representativt utvalg ut fra kjønn, alder og foreldres utdanning, basert på analyser av befolkningen i de tre landene. Logopeder over hele landet har bidratt i både pilot- og normeringsarbeidet.

Resultater fra testen gir et bredt bilde av den språklige utviklingen hos barn og ungdom. Testen inneholder oppgaver som kan vurdere barn og unges språkforståelse, evne til å bruke språket (for eksempel hvordan barn konstruerer setninger, forståelse av grunnleggende grammatikk, morfologi (oppbygging av ord) og syntaks (hvordan ord dannes, bøyes og settes sammen til ord). Noen av deltestene er de samme som i CELF-4, men noen deltester er ekskludert og det er også inkludert nye deltester i CELF-5. Når vi vet hvordan normgruppen skårer, kan vi også med større sikkerhet avgjøre hvordan en avvikende prestasjon ser ut.

Deltestene i CELF-5 kan på samme måte som i CELF-4 kompletteres av pragmatisk profil og observasjons-skjema. Gjennom å bearbeide resultatene sammen med bakgrunnsfaktorer, supplerende informasjon, profiler på deltestene, indeksskårer, samt fire tolkningsnivåer, får vi et bredt grunnlag for å vurdere mulige utviklingsmessige språkforstyrrelser.

Det er en styrke for klinisk praksis at valide data fra en ny språktest relativt snart kan bidra til å kvalitetssikre våre kartleggingsprosedyrer ytterligere. Men som Anne Lise alltid minnet oss på i testkursene: «ingen test er bedre enn den som bruker den!» (ref Johan Hovden og Anne-Lise Rygvold).

Kurs og konferanser 2025

Tidspunkt	Tema	Sted	Nettadresse/påmelding
13.03.2025	Stammeworkshop	Statped, Kristiansand	kurs@statped.no
20.03.2025	Stammeworkshop	Statped, Bodø	kurs@statped.no
29.03.2025	Naplic conference 2025 – DLD: Research, Practice and Lived Experience	Birmingham, Storbritannia	https://www.naplic.org.uk/conferences/
14.05.2025	Løpsk tale workshop	Merkantilen, Bergen	kurs@statped.no
9.-11.06.2025	9th Nordic Aphasia Conference 2025 (NAC)	Uppsala, Sverige	https://www.nordicaphasia.com/
24.-28.08.2025	33rd World Congress of the International Association of Communication Sciences and Disorders (IALP)	Malta	https://ialpmalta2025.org/
04.09.2025	Løpsk tale workshop	Statped, Oslo	kurs@statped.no
23.-26.09.2025	14th Oxford Stuttering and Cluttering Research Conference	Oxford, United Kingdom	https://oxfordstutteringcluttering.com
30.10.-01.11.2025	MiniKIDS stammebehandling	Trondheim	stammeklinikken@centerlogopedi.no

Redaksjonen gjør oppmerksom på at vi her kun gjengir informasjon om oppsatte kurs. Vi har ikke mulighet til å kvalitetssikre kursene eller arrangørene. Ingen av arrangørene betaler for oppføring i kurskalenderen.